

HORTA

DESAPAREGUDA

13. HORTA (Barcelona) — Casa de Caridad

HORTA

DESAPAREGUDA

Carlota Giménez Compte

HORTA

DESAPAREGUDA

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: març del 2019

Primera reimpressió: novembre 2022

© dels textos: Carlota Giménez Compte

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Col·laboració:

Ajuntament de Barcelona

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de portada:

Autor desconegut / Col·lecció L'Abans - Fons Jordi
Vila Traguany

Fotografia de la portadella:

Autor desconegut / Col·lecció L'Abans - Fons Antonio
Garrido Martínez

Acrònims:

AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona)

AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista
de Catalunya)

AMDHG (Arxiu Municipal del Districte d'Horta-Guinardó)

ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)

ISBN 978-84-16547-46-3

DL B 3435-2019

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

INTRODUCCIÓ

La vall d'Horta, terra de pagesos i senyors

Pàg. 12

NUCLI ANTIC

Horta: el poblament d'una vall

Pàg. 118

MASIES I CASES SENYORIALS

Pagesos i senyors

Pàg. 162

CREIXEMENT URBÀ

L'Horta benestant

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Introducció

LA VALL D'HORTA, TERRA DE PAGESOS I SENYORS

Carlota Giménez, historiadora

D'una manera àmplia, la vall d'Horta és el territori comprès entre la serra de Collserola, el coll de Penitents i els turons del Carmel, del Coll i de la Peira. La fertilitat de la terra i l'abundor d'aigua van propiciar el poblament humà des de l'antiguitat. Hi està documentada la vil·la romana de can Cortada, que va funcionar des mitjan segle I dC fins al final del segle VI dC. Seria a partir d'aquella zona per on evolucionaria el nucli urbà de la població.

En època medieval, un membre d'una família establerta a la vall apareix a la documentació com a *dominus domus de Orta*, «el senyor de la casa d'Horta». I un

personatge principal, Arnau Vidal d'Horta, està documentat a la segona meitat del segle XI en els *Libri Antiquitatum Sedis Barchinonensis*, en els quals se segueixen les vicissituds d'aquesta nissaga.

A partir de les ràtzies dels àrabs i les escomeses de senyors feudals, sembla molt probable que, entre el 1068 i el 1093, Arnau Vidal construís la torre de defensa i la primitiva capella dedicada a sant Joan Baptista. A mitjan segle XII, els Horta van convertir la torre de defensa en un mas fortificat. A través dels segles, aquesta família i les que la van succeir van seguir engrandint el patrimoni del mas, que des del 1711 seria can Cortada. Actualment encara es pot veure una part d'aquesta torre de defensa a l'interior del restaurant ubicat a l'antic mas medieval.

J. B. / Col·lecció LABANS - Fons CARMINA ARAGUAS SANJUAN

ESCOLARS A LA PLAÇA DEL MERCAT

A inicis del segle xx, les escoles eren de caràcter unitari: en una aula es feien tots els nivells d'ensenyament amb un mestre per als nens i una mestra per a les nenes. A la pàgina anterior, la plaça Major, la del mercat, un lloc prou espaiós per fer una fotografia de la canalla, dels mestres i d'altres que s'hi afegien.

FONTADES I APLECS A COLLSEROLA

Beure aigua d'una font, fer l'àpat al foc i trobar-se amb amics era una activitat de lleure molt habitual a finals del segle XIX i a inicis del segle XX. L'ermita de Sant Cebrià, a Collserola, al terme municipal de Sant Joan d'Horta, era un lloc molt concorregut pels hortencs de l'època. La imatge d'aquesta pàgina és de principis del segle XX.

FREDERIC BORDAS / ALTARIBEA / AFCEC

A la vall d'Horta van existir altres masos fortificats i torres senyorials. L'aristocràcia, primer, i la burgesia enriquida, després, van bastir masos com la torre Sobirana, can Safont, can Fontaner, can Mariner (abans, Ferrer), can Figuerola, can Tarrida, etc. I més tard: can Glòria, can Besora, can Rossell, can Sabastida, can Fargues..., només per esmentar-ne alguns. Es constata que a la baixa edat mitjana l'oligarquia urbana barcelonina es va instal·lar a la zona d'Horta per explotar les terres agrícoles i per tenir-hi residència d'esbarjo. El monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, del segle XIV, a la serra de Collserola, va tenir presència i influència en tota la vall durant més de 400 anys.

Tot i això, la vall d'Horta era terra de pagesos. Hi vivien d'una manera molt habitual la part senyorial de la casa i la rural, la dels masovers, que es feien càrrec de les terres i del manteniment de la casa. El nucli antic

de la població es va originar al segle XVI a la plaça Major, l'anomenat en la documentació *barri de la Plaça*. La població va anar creixent entorn de la riera i del carrer Major (camí ral de Valldaura). La resta de la vall eren masos dispersos.

A través dels segles, la transformació de l'antiga vall d'Horta ha estat radical. El paisatge ha canviat de dalt a baix. Ja se sap que les poblacions experimenten transformacions a través dels anys, però les que conformaven el pla de Barcelona i Barcelona mateixa han mutat del tot. En els últims cinquanta anys, el que era la vall d'Horta ha canviat més que en tot el temps anterior.

Als inicis dels anys seixanta es va començar a transformar acceleradament el paisatge. Es van començar a edificar els turons, la falda hortenca de Collserola... L'arribada de nova població en aquells anys va transformar del tot molts indrets rurals i va modificar el territori. En

aquella època ja hi va haver qui va començar a veure que s'anava perdent el paisatge. Els esforços d'algunes persones per descriure paisatges de la seva infantesa, recollir testimonis de vivències personals, fer història amb els documents que donaven informació, fotografiar tot allò que representés la fixació de llocs que desapareixerien, etc. són iniciatives d'una gran vàlua per reconèixer i rememorar espais que han desaparegut. Són obligats d'esmentar Felip Capdevila, primer historiador d'Horta, que va recollir un gran arxiu de documents que són a l'Arxiu Municipal Horta-Guinardó; Desideri Díez, que va recollir el seu testimoni i durant molts anys es va dedicar a fer història d'Horta en diversos llibres, que són de consulta imprescindible; i Mingo Borràs, hortenc de tota la vida que va recollir els testimonis de molts aspectes de la vida quotidiana de les persones d'Horta i paisatges humans d'una vida desapareguda d'Horta. I potser, per

l'aspecte més rellevant en el cas d'aquest recull de testimoni gràfic a través de la fotografia, s'han d'esmentar iniciatives que han dut a conservar uns arxius fotogràfics que ara són els que testimonien una Horta desapareguda. És el cas de l'Arxiu Històric fotogràfic d'Horta creat pel Foment Hortenc, fornit amb fotografies, entre molts d'altres, d'Enric i Joaquim Matas i Ramis, Emili Reguart, F. Magrans... I l'arxiu particular de Jaume Caminal. Tots aquests arxius estan dipositats ara a l'Arxiu Municipal Horta-Guinardó. El Grup fotogràfic d'Horta, dels Lluïsos, és també un testimoni gràfic de l'Horta que ja no hi és.

Gràcies a la feina d'aquestes persones i entitats de fixar en imatges els llocs, els moments, les persones..., es pot posteriorment valorar, rememorar, reconstruir una forma de vida que ha passat i que és el substrat dels habitants del present.

J. DOLCET / AFCEC

LA VIDA PAGESA A HORTA

El mas era el conjunt format per la casa (masia) i els espais annexos: cort, era, pallissa, graner, camps de conreu, etc. Era habitat per una família, habitualment extensa, formada de vegades per més d'una generació. L'explotació dels camps, afegida en la majoria de casos a la ramaderia, amb l'horta i la cria de conills i gallines, era la base econòmica del mas per a la sustentació de la família. A Horta hi ha hagut masies modestes i grans masos amb terres de conreu. En aquesta pàgina, can Cortada en una imatge del primer terç del segle xx. És d'origen secular i cal situar-la en la història primigènica de la població.

AUTOR DESCONEGUT / AMDHG

NUCLI ANTIC

Horta: el poblament d'una vall

A partir del 1553, els senyors de la casa d'Horta, Jerònima Fiella i Jeroni Descoll, estableixen un primer nucli urbà on es formaria la plaça de la Vila –després, de Santes Creus–, que va anar creixent al llarg del camí ral de Valldaura, el carrer Major –carrer d'Horta.

En aquesta plaça, el 1768, s'inaugura la Casa del Comú (Ajuntament). Allà mateix s'hi va anar concentrant la vida social de la vall, l'escola, el metge, els principals oficis, les entitats... L'església de Sant Joan era lluny del nucli i la gent tendia a acudir a la capella de can Gras, a la plaça.

Les festes, el comerç, les tradicions, l'organització social, les cases... van mantenir les seves característiques de població rural fins ben avançada la segona meitat del segle xx. La llunyania envers Barcelona va ser un dels motius pels quals no s'hi va annexionar fins al 1904. L'única via de comunicació amb la ciutat era la carretera d'Horta, que durant segles va ser força intransitable, ja que coincidia, en part, amb la riera i l'aigua dels torrents.

E. J. J. MATAS I RAMIS / AMDHG - Fons JAUME CAMINAL SERRET

CARRETERA DE BARCELONA A HORTA

El camí ja existia des de temps antic: sortia del Portal Nou de la muralla de Barcelona i arribava a Horta per la llera de la riera. Amb el tramvia elèctric el 1901, es va modificar un tram per una cota més alta i es va variar l'amplada i el recorregut en part. La imatge superior, del 1915, copsa aquest

moment. Al costat, tram de confluència amb el passeig de la Font d'en Fargues, amb les primeres torres modernistes d'estiueig, el 1914. L'enllumenat és de gas i ja existeix una urbanització prou ordenada a causa dels inicis de l'augment de la construcció en uns paratges encara rurals.

AUTOR DESCONEGUT / AMDHG - Fons JAUME CAMINAL SERRET